

07-03-2022

Anbefalinger og betragtninger vedrørende havmiljø og anvendelse af havet

- Rådet for Grøn Omstilling anbefaler, at en fremtidig havplan forholder sig grundigt til presfaktorer fra land og luft, særligt udledninger af næringsstoffer og miljøfremmede stoffer. Havmiljøet kan ikke anskues isoleret fra vores aktiviteter på land og i luften.
- Rådet for Grøn Omstilling mener, at andelen af beskyttede havområder bør hæves til 30 pct. hvoraf 10 pct. bør være strengt beskyttet som urørt hav. Det nuværende areal er hhv. 4,8 pct. og 0,03 pct. Beskyttede havområder i Danmark skal leve op til internationale standarder, såsom IUCN.
- Rådet for Grøn Omstilling mener, at forbud mod bundslæbende trawl bør indgå som tiltag i beskyttede havområder, idet denne praksis har omfattende negativ effekt på havbund og biodiversitet. Bundslæbende trawl hvirvler sedimentet op, hvilket frigiver ophobede næringsstoffer og kemikalier til vandsøjlen. Desuden opfordrer vi til en udvidelse af eksisterende trawlforbud i kystvande for at sikre beskyttelse af vigtige habitater samt bedre fiskerimuligheder for det naturskånsomme kystfiskeri. Generelt bør bundslæbende trawl begrænses mest muligt.
- Rådet for Grøn Omstilling efterspørger krav til måling af og rensning for miljøfarlige stoffer på alle renselanlæg - med særligt fokus på PFAS.
- Rådet for Grøn Omstilling opfordrer til, at der opstilles et mål for, at der ikke udledes PFAS via renselanlæg senest i 2025.
- Rådet for Grøn Omstilling anbefaler et øget fokus på medicinrester fra spildevand fra husholdninger samt hospitaler – med særligt fokus på hormonforstyrrende stoffer.
- Rådet for Grøn Omstilling anbefaler, at der hurtigst muligt indføres en fosforafgift på 5,20kr/kg på importeret fosfor¹, og at nettotilførslen af importeret fosfor udfases frem mod 2027. Afgiften skal omfatte importeret foder, mineralsk foderfosfat og kunstgødning.

¹ <https://rgo.dk/18-forslag-til-en-groen-afgiftsreform/>

- Rådet for Grøn Omstilling anbefaler, at vi reducerer udledningen af fosfor til vandmiljøet. Som delmål bør vi senest i 2027 efterleve HELCOM-samarbejdets anbefaling af et loft for udspreddning af fosfor på landbrugsjord på 25 kg/ha². En yderligere skærpelse af fosforloftet og en mere målrettet tilgang kan være nødvendig for på sigt, at bringe fosforbalancen på markerne ned på et bæredygtigt niveau, der ikke skader vandmiljøet. Vi skal efterleve de målsætninger, der fastsættes i internationalt samarbejde og i EU – herunder HELCOM og OSPAR.
- Rådet for Grøn Omstilling anbefaler kraftigt, at der senest i 2022 findes kvælstofreduktioner, som sikrer et belastningsniveau på maksimalt 38.400 tons kvælstof til havmiljøet – og gerne mindre. Indsatserne skal iværksættes hurtigst muligt, og de eksisterende skal accelereres – eksempelvis udtagning af landbrugsjord. Jo mere vi reducerer kvælstof- og fosforudledning, desto hurtigere opnås god økologisk tilstand i kystvandene. Disse indsatser skal gå hånd-i-hånd med reduktioner i tilførslen af næringsstoffer til mark – se Appendiks I.
- Rådet for Grøn Omstilling støtter ikke åbne havbrug, hvor der fodres og anvendes medicin, som tilfører uønskede stoffer til havet. Vi anbefaler på det kraftigste, at tilladelser om etablering af havbrug undgås i områder, hvor aktiviteten vil medføre en negativ eller modvirke en positiv udvikling i den økologiske tilstand.
- Rådet for Grøn Omstilling anbefaler ikke, at der satses på muslingeopdræt som marint virkemiddel for næringsstofudledningen. Muslingeopdræt bør kun ske til human konsum og med sigte på at reducere anvendelsen af muslingeskrab, som har uheldige økologiske konsekvenser. Muslingeopdræt bør især begrænses i fjorde med begrænset vandudskiftning.

² Helcom omfatter de fleste udledninger til danske havområder, undtagen til Nordsøen

Havplan

Rådet for Grøn Omstilling anser det som en mangel, at det første udkast til en havplan ikke forholder sig aktivt til en af de største presfaktorer på det danske havmiljø:

næringsstofftilførslen fra land og særligt fra landbruget. I stedet skubbes bolden over til Vandrammedirektivet og Vandområdeplanerne, hvor Danmark langt fra står til at nå målopfyldelsen om god økologisk tilstand i de danske havområder i 2027.

På nuværende tidspunkt er blot fem ud af 109 kystvandområder i god økologisk tilstand. Målet for Vandrammedirektivet var, at alle vandområder i 2015 skulle have opnået god økologisk tilstand. Efter fristudsættelser er 2027 den nuværende og endelige deadline. Det vurderes dog, at ingen yderligere eller blot enkelte kystvande vil opnå god økologisk tilstand inden for tidsrammen. Vi er mildest talt langt bagud.

Vores anvendelse af havet og dertilhørende konsekvenser, kan ikke ses isoleret fra presfaktorer fra land, herunder udledning af næringsstoffer og miljøfremmede stoffer. En havplan, der har en økosystembaseret tilgang, må derfor også forholde sig til alle betydelige presfaktorer på havet.

Rådet for Grøn Omstilling anbefaler, at Danmarks næste havplan forholder sig aktivt til presfaktorer fra land og luft, og at vi efterlever vores forpligtigelser over for internationale samarbejder. Eksempelvis bør vi efterleve målet fra HELCOM-samarbejdet om at reducere fosforloftet i Danmark til 25 kg/ha³, fremfor de nuværende 30-35 kg/ha. Dette grundet, at fosfortilførslen til havmiljøet er en væsentlig presfaktor.

Beskyttede områder

Kun 4,8 pct. af Danmarks samlede havareal er beskyttet i henhold til fastsatte kriterier fra den internationale naturbeskyttelsesorganisation IUCN ud af de 18-19 pct., der anses for beskyttede områder af de danske myndigheder⁴.

Disse arealer skal udgøres af reelt beskyttede havområder, hvor fuglebeskyttelsesområder kun bør være et yderligere bidrag. Fuglebeskyttelse garanterer nemlig ikke beskyttelse af marin biodiversitet eller naturen på den danske havbund. Samtidig skal andelen af strengt beskyttede havområder hæves fra 0,03 pct. til 10 pct., hvilket flugter med målsætningen i EU's Biodiversitetsstrategi.

Derudover bør udpegnings af beskyttede områder flugte med målsætninger og prioriteringer i HELCOM og OSPAR.

Rådet for Grøn Omstilling mener, at andelen af beskyttede havområder bør hæves til 30 pct. hvoraf 10 pct. bør være strengt beskyttet. Det nuværende areal er hhv. 4,8 pct. og 0,03 pct. De beskyttede områder i Danmark skal leve op til internationale standarder,

³ Helcom omfatter de fleste udledninger til danske havområder, undtagen til Nordsøen.

⁴ IUCN 2020. Vurdering af danske beskyttede havområder efter international standard.

såsom IUCN.

Bundsløbende trawl

Bundsløbende trawl hvirvler havbunden op og frigiver ophobede næringsstoffer, plastik og kemikalier. Ifølge Europa-Kommissionen ender der hvert år imellem 150.000 og 500.000 ton plastik i EU's have⁵.

Langt størstedelen af denne mængde ophobes i sedimentet da plasten ikke, eller kun meget langsomt, nedbrydes. Dette udfordres yderligere af, at den nedbrydning der sker primært er makroplastik, der nedbrydes til mikroplastik – og altså ikke er en fuldstændig nedbrydning, men blot et forværret miljøproblem. Over 80 pct. af den plastik der hvert år ender i havmiljøet, kommer fra landbaserede kilder. Af den tilførte mængde ender 94 pct. på havbunden. Man mener, at der i gennemsnit er ca. 70 kg plastik på hver km² havbund⁶. Når denne plastmængde igen hvirvles op i vandsøjlen, vil dyr kunne forveksle det med fødeemner og på den måde lide skade. Ligeledes vil kemikalier i højere grad kunne frigives fra plasten og mere vil blive nedbrudt til mikroplast.

Frit tilgængelige miljøfarlige kemikalier, som har ligget ophobet i sedimentet, vil ligeledes blive frigivet til vandsøjlen, hvor de (igen) vil være til skade for økosystemerne. Dette vil særligt gælde for de svært nedbrydelige stoffer, som typisk også tæller de mest miljø- og sundhedsskadelige stoffer, herunder bl.a. PFAS og bromerede flammehæmmere, som stadig udledes til vandmiljøet.

Fiskeri med bundsløbende redskaber kan samtidigt have en negativ effekt på opnåelse af god økologisk kvalitet i ca. 30 pct. af kystvandområderne⁷. Mellem tre og 34 pct. af de enkelte områder kan blive påvirket, og der er derfor stor variation. Der er på disse arealer potentielt sammenfald mellem hvor ålegræs bør kunne vokse, og hvor bunden – og dermed ålegræssets udbredelsesmulighed – påvirkes af fiskeri. Ålegræs er en nøgleart i de kystnære økosystemer og et kvalitetselement, der er med til at klassificere vandmiljøets tilstand. Alle vores kystvande skal have opnået god økologisk tilstand i 2027 jf. Vandrammedirektivet.

Rådet for Grøn Omstilling mener, at forbud mod bundsløbende trawl bør indgå som tiltag i beskyttede havområder, idet denne praksis har omfattende negativ effekt på havbund og biodiversitet, og er med til at hvirvle sediment op, hvilket frigiver ophobede næringsstoffer og kemikalier til vandsøjlen. Desuden opfordrer vi til en udvidelse af eksisterende trawlforbud i kystvande for at sikre beskyttelse af vigtige habitater samt sikre bedre fiskerimuligheder for det naturskånsomme kystfiskeri. Generelt bør bundsløbende

⁵ European Commission's Communication on a European Strategy for Plastics in a Circular Economy, 2018

⁶ <https://www.eunomia.co.uk/reports-tools/plastics-in-the-marine-environment/>

⁷ Forslag til vandområdeplanerne 2021-2027

trawl begrænses mest muligt.

Havbrug

Havbrug indebærer ofte en uacceptabel stor forurening, idet fiskenes medicin og afføring – der indeholder næringsstoffer – spredes i havet. Der bør særligt ikke udlægges nogen former for havbrug i områder, der er presset af næringsstofudledning, hvor denne aktivitet vil være skadelig for den økologiske tilstand.

Rådet for Grøn Omstilling støtter ikke åbne havbrug, hvor der fodres og anvendes medicin, som tilfører uønskede stoffer til havet. Vi anbefaler på det kraftigste, at tilladelser om etablering af havbrug undgås i områder, hvor aktiviteten vil medføre en negativ eller modvirke en positiv udvikling i den økologiske tilstand.

Muslingeopdræt

Rådet for Grøn Omstilling anerkender, at linemuslingeopdræt i de indre farvande kan have en positiv effekt på vandmiljøet ved at fjerne næringsstoffer ved høst af muslingerne samt erstatte nuværende muslingskrab, der kan ødelægge havbunden. Men opdræt vil ofte lokalt have en negativ effekt, især hvis det foregår på steder med dårlige strømforhold.

Linemuslingeopdræt bør ikke ses som et virkemiddel, der skal erstatte reduktioner af næringsstofudledninger fra land. Det er vigtigt at prioritere en ressourceeffektiv anvendelse og recirkulering af næringsstofferne, frem for at rense vandmiljøet ved hjælp af muslinger efter skaden er sket.

Rådet for Grøn Omstilling anbefaler ikke, at der satses på muslingeopdræt som marint virkemiddel for næringsstofudledningen på nuværende tidspunkt. Muslingeopdræt bør kun foregå til human konsum og bør kun placeres steder, hvor der vil være en minimal negativ lokal miljøpåvirkning.

Appendiks I

Havet kan ikke ses isoleret

Hvis vi vil forbedre og beskytte havmiljøet, må vi også vende blikket mod landbruget. 61 pct. af vores land er under plov, og vi er et af de mest intensivt dyrkede lande i EU. Det store antal husdyr resulterer i store arealer til foderdyrkning – ca. 80 pct. af vores dyrkede areal er dækket af afgrøder til husdyrfoder. Det store areal, antallet af husdyr og vores gødskningspraksis resulterer i udfordringer med de store mængder kvælstof og fosfor, der tilføres markerne. Der tilføres mere, end afgrøderne optager. Det resulterer i, at en del af overskuddet udvaskes til vandløb, søer og havet. Her bidrager næringsstofferne til eutrofiering – dvs. opblomstring af alger, der skygger for lys til havbunden, og forårsager iltvind. Dette resulterer i sidste ende i, at de kystnære økosystemer nedbrydes, planterne og dyrelivet forsvinder og havbunden dækkes i nogle tilfælde af et lag af døde alger. Landbruget står for langt størstedelen af næringsstofudledningen, og derfor er vores landbrugspraksis afgørende for havmiljøet.

Det er ikke tilstrækkeligt at sætte sin lid til end-of-pipe løsninger som marine virkemidler og vådområder. Da problematikken også er en ressourceproblematik, bør der i højere grad være fokus på at begrænse tilførslen af næringsstoffer, samt at recirkulere dem i et nationalt kredsløb. Særligt bør vi udfase hele nettotilførslen af importeret fosfor, herunder foder, mineralsk foderfosfat som kunstgødning.

Rådet for Grøn Omstilling anbefaler:

- En afgift på import af fosfor i foder (herunder soja), mineralsk foderfosfat samt fosfor i kunstgødning på 5,20kr/kg⁸.
- At fosforloftet sænkes til 25 kg/ha senest i 2027 fremfor nuværende 30-35 kg/ha, jf. HELCOM-samarbejdet. En yderligere skærpelse af fosforloftet – evt. mere målrettet – kan være nødvendig for at bringe fosforbalancen på markerne ned på et bæredygtigt niveau, der ikke skader vandmiljøet.
- En reduktion af husdyr til et niveau, hvortil vi selv kan producere al foder – også med det reducerede landbrugsareal, der vil følge af skovrejsning, mere natur samt udvikling af byer og infrastruktur. Dette vil indebære en udfasning af sojaimport, som erstattes af blandt andet græsprotein, hestebønner og eventuelt et mindre bidrag af marine produkter. Samtidigt bør der iværksættes en regulering, der sikrer, at vi ikke har flere husdyr end vi selv kan forsyne med foder. Vores scenarieberegning har anslået, at man med ændret arealanvendelse kan opretholde 50 pct. af de nuværende grise og fjerkræ, samt 60 pct. af de

⁸ <https://rgo.dk/18-forslag-til-en-groen-afgiftsreform/>

nuværende kvæg med foder fra danske marker?

- Den nationale plan for anvendelse af EU's landbrugsstøtte (CAP) bør indeholde et eco-scheme for dyrkning med lav fosfortilførsel. Der bør som minimum overflyttes 14% af midlerne fra Søjle I til Søjle II for at understøtte klima-, miljø- og biodiversitetstiltag, der ikke er arealrelaterede. Dette vil understøtte bedre krav og større tilskud til fremme af miljøteknologier, der sikrer bedre udnyttelse af næringsstoffer – eksempelvis hurtig udslusning af gylle og gylleseparering, der bør kombineres med biogasanlæg og eventuelt pyrolyse. Landbrugerne skal i højere grad betales for at være klima- og naturvogtere, og derfor skal den direkte arealstøtte udfases.
- At staten har fokus på opkøb af konkursramte landbrug, med henblik på at kunne indgå i jordfordelingsprojekter i ordninger, der sigter mod at udtage arealer fra landbrugsproduktionen.
- Udtagning af landbrugsjord accelereres. Der skal målrettet udtages landbrugsjord, der er problematisk for opfyldelse af Vandrammedirektivet og som ved udtag kan bidrage til et bedre vandmiljø. Angående lavbundslande skal det gøres med blik for, at den resulterende, men midlertidige, øgede udvaskning af fosfor ikke fører til en negativ effekt på nærliggende vandområder, når der tages højde for reduktioner i kvælstofudledning samt fosforfølsomheden. Lavbundslande med mindre end 6 pct. kulstof, bør også udtages, hvis der er proportionalitet i klima- og miljøbidraget ved udtagning.

Kontakt:

Lone Mikkelsen, seniorrådgiver – kemikalier og cirkulær økonomi
lone@rgo.dk – 3318 1934

Niklas Sjøbeck Jørgensen, landbrugsrådgiver
niklas@rgo.dk – 3318 1945

⁹ <http://fremtidenslandbrug.dk/wp-content/uploads/2021/03/210305-RGO-P-scenarie-rapport.pdf>